

imaginabilia, etc. Videtur etiam hæc opinio ab antiquis derivata, Platone scilicet, Alpharabio, Avicenna, Algazel, Boetio, Hilario, Alberto, et eorum sequacibus: licet ab Aristotele nihil manifesti in hac re habemus. Hæc de secundo.

Quoad tertium respondetur argumentis in oppositum. Et ad primum dicitur præmittendo, quod arguens non vidit S. Thomam in fonte: ut enim apparet ex secundo contra Gentiles, ubi ex intentione septem rationibus fundat suam opinionem seu positionem: ratio assumpta ab arguente non nominatur inter illas: unde peccavit imponendo nobis hoc esse totum fundamentum positionis nostræ, licet illa ratio ex dictis S. Thomæ primo sententiarum, distinctione VIII, questione IV, artic. 2, elici possit (ubi tamen de hac re non tractat) et est formanda sic ratio illa: essentia particulariter sumpta est indifferens ad esse et non esse: ergo distinguitur realiter a suo esse. Nec valet responsio sua dicens, quod in antecedente oportet addere, quod essentia habeat propriam realitatem aliam a realitate existentie, quia hoc est voluntarium. Distinctio enim realis est inter materiam et formam: quas philosophi non dubitant habere eandem realitatem existentie, cum ex eis ponant unum per se fieri.

Ad argumentum ergo contra hanc rationem factum dicitur, quod falsum est, quod esse sit indifferens ad esse et non esse, et essentia ad essentiam et non essentiam: nihil enim est indifferens ad aliqua duo, quorum alterum sibi determinat in sua definitione: constat autem quod esse est de intellectu esse, et essentia de intellectu essentia. Quod autem esse rose in hyeme non sit, sed in vere, hoc ideo est, quia essentia rose, cui semper sua prædicata quidditativa adsunt, ad actum essendi non pervenit, et non ideo, quia ipsum esse sit indifferens. Cum autem addit, quod essentia est indifferens ad essentiam, et non essentiam, quia non est ab æterno, non videtur intelligere vocem propriam: ex negatione enim actus essendi ab æterno, bene sequitur, quod rosa sit indifferens ad esse et non esse, sed non quod sit indifferens ad rosam et non rosam: ut enim dicunt Alpharabius, Avicenna, Algazel, et Albertus, sive rosa sit, sive non sit, semper est rosa, et semper est substantia corporea, etc., si in aliquo termino mensura in his uti licet.

Ad secundum negatur utraque præmissa: et major quidem supposita ostensa est esse falsa. Minor vero ostenditur in Christo in quo humanitas absque creata existentia actuali est.

Ad tertium negatur major ad intellectum arguentis: non enim requiritur ad distinctionem realem, quod utrumque eorum habeat propriam existentiam.

Ad quartum dicitur, quod sicut esse est duplex, scilicet existentie et essentie, ita duplex est realitas essentie et existentie: et licet nulla res componat cum sua realitate, tamen cum hoc stat, quod componat cum realitate existentie: unde essentia hominis absolute in reali prædicamento, substantie scilicet, reponitur: posita autem in rerum natura fit realis realitate existentie.

Ad quintum dicitur eodem modo: quia etiam verum convertitur cum ente et re: unde simpliciter homo dupliciter est verus, scilicet veritate essentie et existentie, homo verus veritate essentie non componit cum tali veritate, quæ nihil aliud est, quam fundamentalis conformitas ad sua prædicata quidditativa: componit autem cum sua veritate existen-

tie, id est cum esse, quod fundat hanc veritatem, Homo est: similiter dicitur de affirmatione.

Ad sextum negatur antecedens, cujus probationis utrumque assumptum est falsum. Cum enim quot modis unum oppositorum dicitur, tot dicitur et relinquum (in I Topicorum); sicut ens dupliciter dicitur, scilicet ens quidditativum et existentie: ita non ens, seu nihil dicitur dupliciter: scilicet nihil quidditativum, et nihil existentem: homo enim absolute sumptus cum sit in prædicamento substantie, est ens quidditativum, non tamen extra nihil oppositum actuali existentie: et ideo aliud est nihil oppositum enti prædicamentali seu essentie, et aliud, quod opponitur existentiam actuali, etc. Et similiter alia est negatio essentie, et alia est negatio existentie.

Ad septimum negatur consequentia: non enim idem est dicere, homo in potentia componit cum homine in actu et essentia componit cum existentia: prima enim est falsa, quia idem non componit cum seipso: secunda autem est vera, quia extrema realiter distinguuntur, unde non est eadem proportio existentie ad essentiam, et hominis in actu ad hominem in potentia. Inter prima enim est proportio potentie receptivæ ad actum, et distinctio realis utroque extremo posito extra causas suas: inter secunda vero non, sed est proportio ejusdem ad seipsum secundum diversas sui dispositiones simul impossibiles, scilicet esse in potentia et esse in actu.

Ad octavum negatur antecedens: existentia enim substantiæ est substantia, et existentia accidentis est accidens, et (ut supra patet) existentia substantiæ non est materia, nec forma, nec compositum, sed actualitas omnium eorum, et sic est reductive in genere substantie. Sed contra hoc instat arguens sic: Omne quod est reductive in genere, reponitur ut principium ipsius: sed esse non est principium substantie, ergo non est in genere substantie reductive.

Ad hoc dicitur, quod cum esse sit ultima actualitas rei, et ultimum in generatione sit primum in intentione; esse in genere substantie reponitur ut principium formale ultimum ipsius substantie: per hoc enim res reponitur in genere substantie, quia est capax esse substantialis: etenim differentie in omnibus generibus (ut infra declarabitur) sumuntur ab ordine ad ipsum esse.

Ad nonum negatur consequentia. Ad cujus probationem dicitur, quod primum suppositum male intellectum adducitur, eo quod Aristoteles LIII Metaph., text. comm. xv, quem arguens adducit, non dicit quod ex per se potentia et per se actu resultat unum tertium; sed quod ideo res habens partes est una, quia altera est actus, altera vero potentia, et intelligendum est (sicut supra declaratum fuit) si ad compositionem realem referatur, scilicet quod altera pars est pura potentia, eo quod ex duobus actibus non fit tertium per se unum: modo quidditas rei et existentia ejus non se habent sicut pura potentia et actus, nec sunt partes, ut patet: unde auctoritas illa non est ad propositum. Relinquitur ergo falsum esse quod essentia fiat tertium per se unum, et consequenter probatio consequentie quoad primam partem consequentie quoad secundam fuit duo composita. Ad probationem vero consequentie habere duos terminos formales difformiter, unum primo, aliorum secundario: terminus formalis generationis primus est forma, secundarius autem esse, sicut

per oppositum creationis terminus formalis primo est esse: secundarius vero forma, et hoc modo conceduntur argumenta.

Quod si intendatur probare, quod esse sit terminus generationis, primo responderetur et dicitur quod id quod assumit, scilicet eo modo, quo aliquid est ratio essendi, est ratio generandi, falsum est: licet enim sit verum, quod id quod est ratio essendi, sit ratio rei, quod generetur: non tamen est verum, quod eo modo quo est ratio essendi, sit ratio generandi; et ratio est: quia res per generationem non exit de non esse omnino ad esse, sed de privatione ad formam, ut dicitur I Phys.; creationis enim est proprium, ut res transferat de non esse omnino ad esse, quo fit ut esse, quod est primo ratio essendi, merito sit et primo ratio primæ productionis, quæ est creatio: et forma, quæ est secundario ratio essendi, sit prima ratio secundæ productionis, generationis scilicet, unde et I Phys. principia generationis ponuntur forma et privato. Per idem patet ad aliam formam ejusdem rationis; falsa enim est major; alius namque est modus quo res generatur, et alius quo est; est enim per formam secundario, per se autem primo: generatur vero e converso.

Ad decimum patet responsio ex dictis, falsum enim est antecedens.

Circa secundum dabitur sciendum est, communem philosophorum sententiam esse intelligentias alias a prima non esse actus omnino puros: sed admixtionem in se potentia habentes: verum diversitas inter eos magna est de modo, quo hæc duo, actus scilicet et potentia, eis insunt.

Et ut reliquos omittamus, ne limites intentionis nostræ egrediamur, Scotus in I Sent., dist. viii, quest. ii, opinatur omnem creaturam esse compositam ex actu et potentia hoc modo, quia qualibet creatura enim non sit nihil, oportet quod habeat aliquam actualitatem, et cum sit definita ad tale genus vel speciem seu gradum perfectionis, oportet quod habeat in se negationem alterius perfectionis possibilis reperiri in latitudine entis: et sic sit possibilis; quicquid enim est ens, et caret aliqua perfectione in ente possibili, est simpliciter possibile, et sic quælibet res est composita ex actu et potentia objectiva: ex eo enim, quod est, habet in se actum, ex eo vero, quod est ens possibile, habet in se potentiam; possibile namque a potentia dicitur. Cum autem solus Deus sit actus non possibilis, id est non potens terminare actionem alicujus agentis sui factivi: intelligentiæ apud ipsum erunt compositæ ex actu et potentia objectiva tantum: quia nullam in earum substantia receptivam formam ponit.

S. Thomas autem ex fundamentis in dubitatione præcedenti positus opinatur intelligentias et quælibet creaturam esse compositas ex actu et potentia, sicut ex duabus rebus distinctis realiter, esse scilicet et essentia: nec oportet repetere probationes, sed solvere rationem Scoti quam ibidem facit contra hoc. Arguit enim sic: Si in qualibet creatura est compositio ex duabus rebus, accipio alteram illarum rerum componentium, et quero, an sit simplex, an composita. Si simplex, ergo non quælibet res creata est composita. Si composita, iterum quaeretur de partibus ejus, et sic in infinitum.

Ad hoc facillime responderetur: procedit enim argumentum ex malo intellectu positionis nostræ; cum namque dicitur, quod quodlibet aliud a Deo est compositum (ly quodlibet), distribuit non nisi pro his, quæ vere sunt, et proprie esse habent: quæ apud Aristotelem et veritatem sunt sola subsistentia: omne ergo suppositum tam substantiale, quam accidentale (si sic loqui licet) est compositum ex actu et potentia realiter

distinctis, quidditate scilicet et esse: Sortis enim quidditas, ut declaravimus, distinguitur realiter a suo esse, et hujus albi albedo distinguitur realiter a sua propria existentia, ut ex dictis patere potest. Non enim sumus adeo insensati, ut dicamus omnem entitatem qualitercumque esse compositam. Componentia enim ultima in resolutione quis dubitat oportere esse simplicia? Dicimus igitur in proposito, intelligentias cum subsistant habere in se quidditatem et existentiam adunatas, ut potentiam et actum, et sic compositas esse ex duabus rebus realiter distinctis. Scotus autem sententiam tenere potest suam absque alterius læsione, sed linguam coercere debet.

Et quia in intelligentiis ponitur potentia et actus, non erit difficile invenire multitudinem intelligentiarum: quod esset impossibile, si nulla potentia in eis esset. Unde dicit Comment. in III de Anima, quod si natura intellectus possibilis esset ignorata, non possemus invenire multitudinem in substantiis separatis. Est ergo distinctio earum adinvicem secundum gradum potentia et actus, ita quod intelligentia superior, quæ plus propinqua est primo, habet plus de actu, et minus de potentia, et sic de aliis: et hoc completur in anima humana, quæ tenet ultimum gradum in intellectualibus substantiis, unde intellectus potentialis ejus se habet ad formas intelligibiles sicut materia prima, quæ tenet ultimum gradum in esse sensibili ad formas sensibiles, ut Commentator III de Anima dicit, et ideo philosophus comparat eam tabulæ rase, in qua nihil est depictum. Et propter hoc, quia inter alias substantias intelligibiles plus habet de potentia, ideo efficitur in tantum propinqua rebus materialibus, ut res materialis trahatur ad participandum esse suum; ita quod ex anima et corpore resultat unum esse in uno composito, quamvis illud esse, prout est anima, non sit dependens a corpore; et ideo post istam formam, quæ est anima, inventiuntur aliæ formæ plus de potentia habentes, et magis propinquæ materiæ, in tantum, quod esse earum sine materia non est: in quibus etiam inventitur ordo et gradus usque ad primas formas elementorum, quæ sunt propinquissimæ materiæ, unde nec aliquam operationem habent nisi secundum exigentiam qualitatum activarum et passivarum, et aliorum, quibus materia ad formam disponitur.

In hac sexta et ultima parte hujus capituli de multitudine intelligentiarum agens, primo proponit duas conclusiones, quarum prima est, quod secundum fundamenta prædicta non est difficile invenire pluralitatem intelligentiarum. Secunda est, quod absque talibus fundamentis impossibile est invenire in eis pluralitatem, et hoc quidem non nisi auctoritate Comm. III de Anima, comm. xiv. Probatio vero primæ conclusionis est: quia quodcumque est aliquid medium, per participationem utriusque extremi multiplicatur penes majorem participationem unius et minorem alterius; verbi gratia, imponatur nomen coloribus mediis, et vocentur A: tunc A quia est inter albedinem et nigredinem medium, per participationem multiplicatur in plures species, puta pal-

lidum, croceum, citrinum, propter maiorem appropinquationem ad albedinem et recessum a nigredine, et e converso : sed intelligentia est quid medium, secundum prehabita, inter duo extrema, scilicet actum purum et puram potentiam, participans naturam utriusque, quia habet actum conjunctum potentie : ergo intelligentias plures esse, ex hoc fundamento, facile perpendi potest, scilicet ex eo quod sunt compositæ ex actu et potentia.

Ad horum evidentiam est sciendum, quod in latitudine entis sunt duo extrema, scilicet Deus gloriosus actus purus omnino, et materia prima pura potentia omnino : reliqua omnia sunt intermedia, utpote habentia actum et potentiam : et attenditur eorum essentialis seu specifica multitudo penes appropinquationem et elongationem ab extremis : quia enim aliquid magis sapit naturam actus, quam aliud, et illud, quam aliud, ideo plura sunt, et dignitas in eis est penes maiorem appropinquationem ad extremum nobile, scilicet actum purum : quanto enim res est actualior et minus potentialis, tanto nobilior : omnes igitur formæ intermedia participant actum et potentiam. Sed inter eas quedam tantum actualitatis sortitæ sunt, ut adeo propinqua sint actui puro, quod per se absque materia subsistant, utpote ab ea valde elongatæ : non tamen sine admixtione potentie, cujus puritas est ratio materie quod sit extremum : et inter has tanta latitudo est secundum maiorem et minorem participationem actus et potentie, ut ultima earum tantum potentialitatis habeat, quod materiam informet (anima scilicet intellectiva). Hæc enim inter omnes formas subsistentes elongata est maxime ab actu puro : propter quod contingit, quod adeo appropinquat alteri extremo, ut materiam ipsam recipiat et ad eus esse trahatur. Aliæ autem formæ tantum potentialitatis habent, quod a materia dependent in esse et fieri : inter quas etiam magna latitudo invenitur, dum quedam quibusdam actualiores sunt. Quod ex operibus cognoscere potes (operatio enim facit cognoscere formam) : unde formæ elementorum, quæ sunt maxime potentiam habentes, utpote materie propinquissimæ, nullius sunt principia operationis, nisi per materiales qualitates, scilicet caliditatem, frigiditatem. Formæ vero mixtorum, utpote elevationes a materia altiori modo operantur, sicut adamas trahit ferrum non ratione caliditatis, aut frigiditatis, sed ex nature proprietate. Formæ autem animalium longe actualiores dignoscuntur, cum seipsa movere et alia discernere inueniuntur.

Ex his non solum percipitur, quam facilis sit aditus ad pluralitatem intelligentiarum cognoscendam, sed etiam quod impossibile est fingere illam absque hoc fundamento. Quomodo enim latitudo potest inveniri in eo, quod actu et potentia caret? Commune est namque omnibus extremis, si extrema sunt, latitudinem in seipsis non compati : essent enim ultima, et non ultima, ut de se patet, et ideo oportet, media esse illa, in quibus latitudo queritur, quæ utriusque extremi naturam sapiant. Et quia intellectalem naturam, quam ex hoc, quod intellectualis est, scimus actualitatem habere, non cognoscere habere potentiam admixtam, nisi videremus animam nostram illam habere, cum potentia æquivocè dicatur de potentia rerum intellectualium, et de potentia rerum sensibilium, et sine potentia non potest intelligi multitudo substantiarum intellectualium : ideo Commentator ait, quod si non esset nota natura intellectus possibilis, non possemus intelligere pluralitatem in substantiis abstractis.

Notanda sunt in hæc littera tria. Primum est hoc ex dictis Commenta-

toris adducitur, quod si non esset nota natura intellectus possibilis, non possemus scire pluralitatem in substantiis immaterialibus.

Secundum est, quod S. Thomas non dicit animam intellectivam esse adeo potentie participem, ut forma materialis sit : sed ut materia trahatur ad participandum esse ipsius anime.

Tertium est, quia dicit anime et corporis esse unum et idem esse, quod est independens a corpore.

Primo dicto videtur obviare processus Aristotelis, XII Metaph., text. comm. XLII, ubi ex pluralitate motuum pluralitatem intelligentiarum concludit, et nullo modo meminit actus et potentie. Sed hoc recte intelligentibus non obstat. Aliud est enim concludere numerum motorum, et aliud est concludere pluralitatem substantiarum intellectualium : licet enim idem subjecto sint motores orbium et substantie immateriales : differunt tamen ratione, adeo ut ad diversas scientias pertineant, secundum Commentatorem XII Metaph., comm. VI, et ideo ex pluralitate motuum quamvis pluralitas motorum ut sic concludi possit, non tamen pluralitas substantiarum intellectualium ut sic. Intendunt igitur Averrois et S. Thomas, quod intelligentiarum, inquantum intelligentie sunt, multitudo non nisi per notam naturam intellectus possibilis discernitur a nobis : licet earum, inquantum motrices sunt orbium, ex suorum effectuum numero, pluralitas inferatur. Vel dicitur, quod venatio illa, supposita notitia habita in libro de anima, ubi radicaliter innotuit pluralitas substantiarum intellectualium possibilis, querit ex numero motuum, quot sunt. Quod autem ibi supponatur, motores proprios orbium habere potentiam admixtam, potest persuaderi ex eo quod supponitur ibi, scilicet motores proprios orbium esse proportionatos suis orbibus, ita ut unus unus tantum moveat orbem, et si stella adderetur, vel non moveret, vel tardius (ut dicitur secundo celi, textu commenti septuagesimi-primi). Talis enim proportionis seu commensurationis, cum alterum extremum sit res materialis, scilicet orbis, reliquum extremum a potentia omnino denudatum putandum non est, imo a sano intellectu non est intelligibile.

Propter secundum intelligendum est inveniri duplicem rerum ordinem in universo, intelligibilem scilicet, et sensibilem. Ordo sensibilium materialis est, materiam sibi necessario vendicans : omnes enim substantie sensibiles materiam habent, licet diversimode, ut dicitur VIII Metaph., text. com. III et XII. Ordo intelligibilem immaterialis est, et a materia non dependens. Intelligibile enim est unumquodque per separationem a materia, uti dicitur III de Anima, text. comm. XI. Cum ergo materia sit sub aliqua forma sensibilis ordinis, cuiusmodi est omnis forma habens omnes vires suas sensibilibus organis affixas, non egreditur limites proprios : ipsa enim ad illud genus pertinet. Cum vero sit sub forma intelligibilis ordinis, extra limites suos ascendit et trahi dicitur ad id, quod capacitatem ejus transcendit, scilicet esse rei a se non dependentis : et quia supremum infini attingit infimum supremi secundum doctrinam Dionysii in libro de celesti Hierarchia : ideo supremum inter sensibilia, homo scilicet seu materia ejus, conjungitur infimæ formæ intelligibilis ordinis, scilicet anime intellectivæ, et ejus esse participat : et propter hoc dicitur quod materia trahitur ad esse ejus ; elevatur enim materia ad superius.

Ad evidentiam tertii adducendæ sunt rationes Scoti contra hoc dictum S. Thomæ, ut magis veritas elucescat. Scotus in quolibet. quest. IX et

IV Sent., dist. XLII. quæst. 1, sex motiva contra hoc facit, quorum aliqua recitantur ab Antonio Trombeta, in quæst. utrum corruptum per potentiam divinam possit idem numero redire; in qua tam ipse, quam Scotus ubi supra, S. Thomæ opinionem non suam attribuunt de eo, quod ibi quærit: et hoc quia locuti sunt non tota lege perspecta et juxta Aristotelem ad pauca respicientes de facili enuntiant.

Arguit ergo primo in proposito sic: Esse animæ et hominis est idem: ergo anima conjuncta corpori non est perfectior seipsa extra corpus: consequens est contra S. Thomam prima quæst. LXXXIX ubi dicit, animam habere perfectiorem statum in corpore, quam extra. Consequentia autem probatur: quia nihil habens idem esse, ex hoc solo est perfectius, quod aliquid communicat alteri, licet alterum perficiatur ex hoc: communicare enim licet supponat perfectionem in communicante, non tamen dat illam ei: modo anima in corpore sit, semper retinet idem esse: nihil in corpore plus habet, nisi quod communicat esse suum corpori: ergo ex hoc non est perfectior seipsa separata. Et confirmatur: quia ex hoc solo quod causa non communicat aliquid, nullam imperfectionem acquirit: ergo anima non est imperfectior separata, si idem esse retinet: nihil enim amisit nisi sui communicationem corpori.

Præterea, Anima habet idem esse cum homine: ergo homo non est perfectior in essendo ipsa anima in essendo. Antecedens est falsum: consequentia vero probatur quia quæcumque habent omnino idem esse sunt æque perfecta in essendo, vel saltem id, cui communicatur illud esse non est perfectius in essendo communicante.

Præterea, Homo, ut homo, est tertium ens realiter distinctum ab utraque sui parte, scilicet anima et corpore: ergo habet proprium esse aliud ab esse partium: et consequenter non est idem esse animæ et hominis. Tenet consequentia, quia distinctum ens debet habere distinctum esse.

Præterea, Esse hominis in morte corrumpitur, esse autem animæ non corrumpitur: ergo esse animæ et hominis non sunt idem. Consequentia plana est, et antecedens probatur: quia sicut generatio terminatur ad esse compositi, scilicet hominis, ita corruptio ad esse ipsius.

Præterea, Homo post mortem non manet: ergo nec esse ejus. Tunc ultra, Esse hominis non manet post mortem: ergo esse animæ et hominis non est idem: cum esse animæ remaneat. Processus totus clarus est excepta prima consequentia, quæ probatur ex eo quod nullus actuale esse invenitur, cum illud ejus est, non invenitur.

Præterea, In homine est alia forma præter animam: ergo in eo est aliud esse præter esse animæ. Consequentia est nota, quia quolibet forma habet proprium esse: antecedens vero alias probatum est.

Antequam ad argumenta hæc respondeatur, advertas primo, fundamentum S. Thomæ universaliter esse, in omni composito non inveniri nisi unum esse substantiale actuali existentia, de quo nunc sermo est, eo quod unam tantum formam substantialem in composito tenet: ab una enim forma non est nisi unum esse substantiale. Sed inter esse hominis et esse aliorum diversitas est, quod licet iam esse hominis, quam aliorum primo sit actus suppositi, ut quod; in homine tamen totum compositum mendicat illud esse a forma, cujus est primo actus, ut proprii et completi principii: in aliis vero compositis forma mendicat illud a composito. Et est ratio disparitatis: quia in solo homine, qui supremum tenet locum inter sensibilia, ordo inferior, sensibilis scilicet, trahitur ad

ordinem superiorem intelligibilem et immaterialem. Unde esse hominis, cum ab anima intellectiva fluat, immateriale et altioris ordinis, quam homo, sicut et ipsa anima: et ideo homo mendicat illud ab anima, cui est proprium, utpote ad suum pertinens genus: et inde est quod post mortem hominis anima remanet; esse etenim proprium independentens erat a composito corrupto, et sic illud retrahendo ad se subsistit. Cæterorum vero esse, cum sint ejusdem ordinis cum compositis, quibus attribuuntur, sicut et formæ a quibus fluunt, formæ ipsæ mendicant a compositis, sicut et fieri: ita quod tandiu illo gaudent, quandiu in compositis sunt, unde corruptis compositis ipsæ (cum sine existentia remanere non possint) desinunt statim.

Adverte secundo, pro resolutione argumentorum, tres propositiones. Prima est, quod cum duplex sit perfectio rei, prima scilicet et secunda, res creata potens causare, etsi non efficiatur perfectior secundum perfectionem primam, ex hoc quod actu causat, efficitur tamen perfectior secundum perfectionem secundam. Patet hoc ex tribus. Primo ex eo quod est magis in actu res actu causans res in potentia causante; operatio enim est actus secundus cause, perfectio autem actualitatem sequitur, sicut imperfectio potentialitatem. Secundo patet ex eo quod unumquodque est perfectius conjunctum suo fini, quam separatim ab illo: res autem actu operans conjuncta est suo fini intrinsece, qui est operatio, juxta illud secundi de celo et mundo, text. comm. xvii. Unumquodque est propter suam operationem. Tertio patet idem, quod unumquodque quanto est similis Deo, tanto perfectius est: res autem actu causans est similior Deo, quam non actu causans: quia non solum assimilatur Deo secundum hoc, quod est, sed etiam secundum hoc, quod est communicare se aliis.

Secunda propositio est: Res est perfecta simpliciter non propter perfectionem primam sed propter ultimam. Hoc traditur a Boetio in libro de hebdomadibus dicente: Intueor in rebus aliud esse, quod sunt, et aliud esse, quod bona sunt: et declaratur a S. Thoma, prima parte, questione v, artic. 1, ad primum.

Ad cujus intellectum nota, quod, ut idem dicit prima parte, quæst. vi, artic. iii, triplex est perfectio, rei, scilicet prima, secundum quam res constituitur in suo esse, sicut prima perfectio hominis est esse suum substantiale. Secunda vero est, secundum quam est potens proxime ad suas perfectas operationes, sicut vires animæ et habitus eas informant, quibus homo in perfectam operationem potest exire. Tertia autem perfectio est, secundum quam conjungitur suo fini, sicut speculatio, quæ hominem substantiis separatis unit. Manifestum est autem, non esse hominem simpliciter perfectum, qui sola naturæ bonitate gaudet, aut qui a proprio fine procul est; unde ordo entis simpliciter ad ens secundum quid oppositus est ordini perfecti simpliciter ad perfectum secundum quid: secundum namque esse substantiale homo ens simpliciter dicitur, perfectus autem secundum quid: ideo enim qui nullam aliam perfectionem habet, nisi quia est homo, perfectus non assertitur simpliciter, sed cum additione dicimus, quod est perfectus secundum esse substantiale. Secundum vero esse accidentale, quale est habitum et operationum, ens secundum quid homo dicitur, perfectus autem simpliciter: nihil enim tunc sibi deficit eorum, quæ ad perficiendum hominem exiguntur. Patet ergo intentum propositio, quod scilicet res est perfecta simpliciter ex ultima perfectione.

Tertia propositio est ista : Realis pars essentialis perfectior est in toto existens, quam separata; et declaratur sic : Unumquodque est perfectius, cum est in complemento sui esse specifici, quam cum deficit ab illo : pars autem essentialis, quando est in toto, est in complemento suae speciei, ad cuius integritatem essentialiter ordinatur : cum autem est separata ab eo, jam cum esse completo speciei non est, natura specifica materiam et formam aggregante : perfectior igitur est in toto pars essentialis, quam separata.

Ex quibus ad propositum descendendo, dicimus perfectiorem statum habere animam intellectivam in composito, quam extra : eo quod quando est conjuncta corpori, habet non solum perfectionem primam, qua est esse, sed etiam perfectionem secundam, influendo vires suas corpori, et communicando se, et sic similiter est Deo, quam separata : licet Deus omnino immaterialis et incomponibilis sit : sicut cor motum similis est Deo, quam non motum, licet Deus sit omnino immobilis, perfectio enim eorum consistit in hoc.

Est praeterea perfectior in corpore, quia in eo habet completum esse specificum, quod non nisi partialiter obtinet separata ; quamvis enim integrum esse existentiae retinet separata, quod in composito habebat, non tamen habet tunc integrum esse essentialis completum in specie eo modo, quo nata est habere, scilicet ut pars in toto, ad quod tamen habendum non accidentaliter, sed essentialiter ordinatur : unde falsum est, animam separatam retinentem idem esse actualis existentiae, et nihil nisi sui communicationem ex separatione perdidisse : amisit enim esse quidditati specifici integritatem, quandoquidem in sua specie integra non manet : unde et beatus Thomas in questionibus de Anima, quest. 1. ad 16, ait principia essentialia alicujus speciei ordinari non ad esse tantum, sed ad esse hujus speciei. Licet igitur animal possit per se esse, non tamen in complemento suae speciei esse sine corpore.

Ad primum ergo argumentorum negatur consequentia. Cujus probationem patet ex prima propositione assumere falsum : licet enim communicare supponat primam perfectionem, in communicante, tamen perficit ipsam perfectione secunda, qua res perfectior simpliciter dicitur : imo apud Dionysium supremum, quod participat creaturae de Deo est, quod communicativae sunt.

Dicitur secundo, quod etiam minor probationis est falsa, scilicet quod anima separata hoc solo careat, scilicet communicatione sui, ut patet ex tertia propositione : caret enim integritate specifici sui esse, et hoc est primum et principale quod reddit imperfectiorem animam separatam : ideo namque caret perfectionibus secundis, quia caret integritate specifica, et non e converso. Ad confirmationem patet ex prima propositione : quia causa creata ex hoc, quod causat, habet perfectionem secundam, cujus privatio imperfectio magna est : et in proposito aliquid plus est : quia anima separata non solum desinit communicare se, et vires suas : sed est in statu tali, in quo impeditur a sui et virium suarum communicatione, et hoc est signum imperfectiois non modice : et est ea, quam diximus, scilicet separatio a completo esse quidditativae suae speciei : ut expresse habetur a S. Thoma in questione de spiritualibus creaturis, art. 2, ad quintum.

Ad secundum negatur consequentia. Ad probationem dicitur, quod cum esse sit duplex, quidditativum et existentiae actualis : primum non remanet in anima nisi partialiter; homo vero habet illud integraliter, et

secundum tale esse homo est perfectior in essendo. Quoad esse autem existentiae potest dici homo perfectior, quoad modum habendi hunc, scilicet quia habet illud ut suppositum; anima autem secundum alium modum perfectior dici potest, inquantum scilicet tale esse est sibi, et non homini proprium, modo supra declarato : unde se habent in hoc homo et anima sicut excedens et excessum.

Ad tertium negatur consequentia, de esse actualis existentiae loquendo : non enim res distincta realiter ab alia habet aliam existentiam ab illa : jam enim dicitur est, partes et totum habere idem esse. Conceditur autem consequentia de esse essentialis, sed hoc nostro favet proposito.

Ad quartum dicitur sicut ante, quod si in antecedente sit sermo de esse essentialis, verum assumitur in prima ejus parte, sed non in secunda : liquet enim ex supradictis, quod esse specificum completum animae corrumpitur.

Si autem sit sermo de esse existentiae, potest dupliciter intelligi. Primo, quod esse actualis existentiae hominis desinat simpliciter, et sic est falsum : retrahit enim anima illud ad se. Alio modo potest intelligi, quod esse hominis in morte desinat esse hominis, id est desinat informare hominem, et hoc modo conceditur : sicut enim de generatione hominis specialem sermonem facimus, et non sic de ceterorum propagatione animalium, dicente Aristotele, in secundo de generatione animalium, cap. III, quod intellectus tantum venit ex intrinseco, et ipse solus est divinus, eo quod operatio sua non habet communicationem cum operatione corporali omnino : Ita de corruptione ejusdem specialis sermo esse debet, dicente eodem XII, Metaph., textu comm. XVII, quod in quibusdam nihil prohibet formam remanere post, ut si est anima talis, non omnis foras, sed intellectus.

Ad quintum negatur prima consequentia. Et ad probationem atendo distinctione facta dicitur, quod cum esse actuale hominis dupliciter sumatur, scilicet secundum se, seu simpliciter; alio modo prout est hujus; primo modo remanere, non est impossibile corrupto homine; secundo modo non est intelligibile, quod remaneat : nullius ergo rei esse actuale manet, ut ejus est, quando id, cujus est, non invenitur : potest tamen simpliciter inveniri, et ratio est in proposito saepe jam dicta, quia id esse non est proprium homini, sed animae : ideo oportet quod invenitur semper quando est id, cujus est proprium; etsi desinat id, cujus erat ut communicatum.

Ad sextum negatur antecedens. Ad probationes vero alias factas sunt responsiones alias date; relinquuntur igitur verum esse de esse actualis existentiae, quod unum omnino est esse animae intellectivae et hominis, quod secundum se independens est a corpore, utpote non causatum ab illo : quia non est odectum de potentia materiae, licet prout est hujus, scilicet hominis, non nisi in corpore inveniri possit.

CAPUT VI

Qualisnam sit Essentia Dei : quamvis item ratione in simplicibus substantiis separatis, et a quo genus et differentia sumendum sit, et quomodo multiplicari eas contingat, exponit.

His visis, patet quomodo essentia invenitur in diversis. Inve-